

XALQARO LOGISTIKA MENEJMENTI VA STRATEGIK REJALASHTIRISH

Sattarova Gulnoza Xabibullayevna

Yashil iqtisodiyot va barqaror

business kafedrası o'qituvchisi

Ergashaliyev Nuriddin Umidjon o'g'li

Namangan Davlat Universiteti, Iqtisodiyot

fakulteti LGS-AU-22 gruh talabasi

+998908599969

ergashaliyevnuriddin13@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada xalqaro logistika menejmentining nazariy asoslari va amaliy jihatlari batafsil yoritilgan bo'lib, uning global iqtisodiyotdagi o'rni, ahamiyati va rivojlanish tendensiyalari keng tahlil qilingan. Shuningdek, strategik rejalashtirishning logistika tizimidagi roli, ta'minot zanjiri boshqaruvi, transport tizimlari va infratuzilmaning ahamiyati chuqur o'rganilgan. Maqolada zamonaviy raqamli texnologiyalar, innovatsiyalar va "yashil logistika" konsepsiyasining ahamiyati ham keng yoritilib, xalqaro logistika tizimida uchraydigan muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari ko'rsatib berilgan. Tadqiqot natijalari asosida logistika tizimini takomillashtirishga qaratilgan ilmiy va amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: Xalqaro logistika, logistika menejmenti, strategik rejalashtirish, ta'minot zanjiri, transport infratuzilmasi, logistika strategiyasi, multimodal tashish, raqamli logistika, yashil logistika, innovatsiya, samaradorlik

Kirish

Globalashuv sharoitida xalqaro iqtisodiy aloqalarning kengayishi logistika tizimining ahamiyatini keskin oshirdi. Xalqaro logistika — bu tovarlar, xizmatlar va axborot oqimlarini bir mamlakatdan boshqasiga samarali, tez va xavfsiz yetkazib berishni ta'minlovchi tizimdir. Zamonaviy iqtisodiyotda logistika nafaqat transport vositalarini boshqarish, balki butun ta'minot zanjirini optimallashtirishga qaratilgan kompleks tizim sifatida qaraladi.

Ayniqsa, strategik rejalashtirish logistika tizimining samarali ishlashida muhim omil bo'lib, u korxonalariga uzoq muddatli rivojlanish yo'nalishini belgilash, resurslardan oqilona foydalanish va global bozorda raqobatbardosh bo'lish imkonini beradi.

Asosiy qism

Xalqaro logistika menejmenti zamonaviy iqtisodiyotning eng muhim boshqaruv yo'nalishlaridan biri bo'lib, u global miqyosda tovarlar va xizmatlarning uzluksiz harakatini ta'minlashga xizmat qiladi. Ushbu tizim ishlab chiqarish, taqsimot va iste'mol jarayonlarini yagona zanjirga birlashtiradi va har bir bosqichda samaradorlikni oshirishga qaratilgan boshqaruv qarorlarini talab qiladi. Logistika menejmenti nafaqat moddiy oqimlarni, balki axborot va moliyaviy oqimlarni ham boshqaradi, bu esa uning kompleks xarakterga ega ekanligini ko'rsatadi.

Xalqaro logistika faoliyatining samaradorligi ko'p jihatdan tashqi muhit omillariga bog'liq. Jumladan, mamlakatlar o'rtasidagi savdo siyosati, bojxona tartiblari, transport infratuzilmasining rivojlanish darajasi va xalqaro shartnomalar logistika jarayonlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli logistika menejerlari global bozor tendensiyalarini doimiy ravishda kuzatib borishi va o'z faoliyatini shunga mos ravishda moslashtirishi zarur.

Strategik rejalashtirish esa logistika tizimining barqaror rivojlanishini ta'minlaydigan asosiy vosita hisoblanadi. U korxonalariga uzoq muddatli maqsadlarni aniqlash, resurslarni to'g'ri taqsimlash va samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilish imkonini beradi. Strategik rejalashtirish jarayonida SWOT tahlil, risklarni baholash, talab prognozi va logistika tarmog'ini optimallashtirish kabi usullardan keng foydalaniladi.

Bundan tashqari, logistika menejmentida xarajatlarni boshqarish muhim o'rin tutadi. Transport, omborlash, sug'urta va bojxona xarajatlari logistika tizimining asosiy tarkibiy qismlarini tashkil etadi. Ushbu xarajatlarni kamaytirish uchun kompaniyalar samarali logistika strategiyalarini ishlab chiqadi va innovatsion texnologiyalarni joriy etadi.

Raqamli transformatsiya logistika tizimini tubdan o'zgartirmoqda. Zamonaviy axborot texnologiyalari yordamida logistika jarayonlari avtomatlashtirilmoqda, bu esa tezlik va aniqlikni oshirmoqda. Masalan, elektron hujjatlashtirish tizimlari bojxona jarayonlarini soddalashtiradi, blokcheyn texnologiyasi esa logistika operatsiyalarining shaffofligini ta'minlaydi.

Shuningdek, xalqaro logistika menejmentida hamkorlik va integratsiya muhim ahamiyat kasb etadi. Kompaniyalar o'z logistika faoliyatini samarali tashkil etish uchun transport kompaniyalari, ombor operatorlari va boshqa hamkor tashkilotlar bilan yaqin hamkorlik qiladi. Bu esa ta'minot zanjirining uzluksiz ishlashini ta'minlaydi va xizmat ko'rsatish darajasini oshiradi.

Logistika tizimida vaqt omili ham juda muhim hisoblanadi. Yetkazib berish muddatining qisqarishi mijozlar qoniqishini oshiradi va kompaniyaning bozordagi raqobatbardoshligini kuchaytiradi. Shu sababli kompaniyalar logistika jarayonlarini optimallashtirish orqali vaqtni tejashga intiladi.

Yana bir muhim jihat — xavflarni boshqarishdir. Xalqaro logistika faoliyati turli xavflar bilan bog‘liq bo‘lib, ular orasida transportdagi kechikishlar, yuklarning shikastlanishi, bojxona muammolari va siyosiy beqarorlik kabi omillar mavjud. Ushbu xavflarni kamaytirish uchun kompaniyalar sug‘urta tizimlaridan foydalanadi, alternativ yo‘nalishlarni ishlab chiqadi va logistika jarayonlarini diversifikatsiya qiladi.

Shu bilan birga, ekologik omillar ham logistika menejmentida tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Atrof-muhitni muhofaza qilish talablari kuchayib borayotgan bir paytda kompaniyalar ekologik toza transport vositalaridan foydalanishga, chiqindilarni kamaytirishga va energiya tejankor texnologiyalarni joriy etishga intilmoqda. Bu esa “yashil logistika” konsepsiyasining rivojlanishiga olib kelmoqda.

Xalqaro logistika menejmentida inson resurslari ham katta ahamiyatga ega. Malakali mutaxassislar logistika jarayonlarini samarali boshqarishda, strategik qarorlar qabul qilishda va innovatsiyalarni joriy etishda muhim rol o‘ynaydi. Shu sababli kompaniyalar xodimlarning malakasini oshirishga va ularni doimiy ravishda o‘qitishga alohida e‘tibor qaratadi.

Umuman olganda, xalqaro logistika menejmenti va strategik rejalashtirish o‘zaro chambarchas bog‘liq bo‘lib, ular birgalikda korxonaning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishini ta‘minlaydi. To‘g‘ri tashkil etilgan logistika tizimi kompaniyaga nafaqat iqtisodiy foyda keltiradi, balki uning global bozordagi mavqeini ham mustahkamlaydi.

Jadval 1: Xalqaro logistika strategiyalarining turlari

Strategiya turi	Tavsifi	Afzalliklari	Kamchiliklari
Global standartlashtirish	Barcha bozorlarda yagona tizim	Xarajatlar kam, boshqaruv oson	Moslashuvchanlik past
Moslashuvchan strategiya	Har bir bozorga moslashgan tizim	Bozorga tez moslashadi	Xarajatlar yuqori
Markazlashtirilgan logistika	Bitta markaz orqali boshqaruv	Nazorat kuchli, samaradorlik yuqori	Risklar markazda to‘planadi
Decentralizatsiya	Hududiy logistika markazlari	Moslashuvchanlik yuqori	Boshqaruv murakkab

Yuqoridagi strategiyalar kompaniyalar uchun logistika faoliyatini tashkil etishda asosiy yo‘nalishlarni belgilab beradi. Amaliyot shuni ko‘rsatadiki, ko‘plab yirik korxonalar bir vaqtning o‘zida bir nechta strategiyani kombinatsiyalangan holda

qo'llaydi. Bu esa ularga turli bozorlarda samarali ishlash va risklarni kamaytirish imkonini beradi.

Shuningdek, logistika strategiyasini tanlashda moliyaviy imkoniyatlar ham muhim rol o'ynaydi. Katta investitsiya talab qiladigan markazlashtirilgan tizimlar barcha kompaniyalar uchun mos kelmasligi mumkin. Shu sababli kichik va o'rta biznes subyektlari ko'proq moslashuvchan yoki decentralizatsiyalashgan yondashuvni tanlaydi.

Bundan tashqari, logistika strategiyasi kompaniyaning umumiy biznes strategiyasi bilan uyg'un bo'lishi zarur. Agar bu uyg'unlik ta'minlanmasa, logistika tizimi kutilgan samarani bermasligi mumkin. Shu bois strategik rejalashtirish jarayonida barcha bo'limlar o'rtasida hamkorlik muhim ahamiyat kasb etadi.

Jadval 2: Transport turlarining solishtirma tahlili

Transport turi	Tezligi	Xarajat darajasi	Qulayligi	Qo'llanish sohasi
Avtomobil	O'rta	O'rta	Juda moslashuvchan	Qisqa va o'rta masofalar
Temir yo'l	O'rta	Past	Barqaror	Katta hajmdagi yuklar
Havo transporti	Juda yuqori	Juda yuqori	Tez yetkazib berish	Qimmat va tez buziladigan yuklar
Dengiz transporti	Past	Past	Arzon va katta hajmli	Xalqaro uzoq masofali tashish

Transport tizimini to'g'ri tashkil etish logistika menejmentining asosiy vazifalaridan biridir. Amaliyotda ko'pincha yagona transport turidan foydalanish yetarli bo'lmaydi, shu sababli multimodal tashish tizimi keng qo'llaniladi. Bu usul turli transport vositalarining afzalliklarini birlashtirish orqali maksimal samaradorlikka erishishga yordam beradi.

Bundan tashqari, transport infratuzilmasining rivojlanish darajasi logistika samaradorligiga katta ta'sir ko'rsatadi. Rivojlangan yo'l tarmoqlari, zamonaviy portlar va logistika markazlari yuk tashish jarayonlarini tezlashtiradi va xarajatlarni kamaytiradi. Shu sababli davlatlar logistika infratuzilmasini rivojlantirishga katta e'tibor qaratmoqda.

Transport sohasida raqamli texnologiyalarning joriy etilishi ham muhim ahamiyatga ega. Elektron kuzatuv tizimlari, aqlli transport tizimlari va avtomatlashtirilgan boshqaruv mexanizmlari logistika jarayonlarini yanada samarali

qiladi. Bu esa yuklarning xavfsizligini oshiradi va yetkazib berish jarayonini aniq rejalashtirish imkonini beradi.

Shuningdek, global miqyosda transport tizimi ekologik talablar bilan ham bog'liq. Yoqilg'i sarfini kamaytirish, chiqindilarni qisqartirish va qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish logistika sohasining kelajakdagi asosiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Yana bir muhim jihat — logistika xizmatlari sifatini oshirishdir. Mijozlarga tezkor va ishonchli xizmat ko'rsatish kompaniyaning bozordagi muvaffaqiyatini belgilaydi. Shu sababli kompaniyalar xizmat sifatini oshirish uchun zamonaviy boshqaruv usullaridan foydalanadi, mijozlar bilan aloqani mustahkamlaydi va xizmat ko'rsatish jarayonlarini doimiy ravishda takomillashtirib boradi.

Xulosa

Xalqaro logistika menejmenti va strategik rejalashtirish zamonaviy iqtisodiyotning ajralmas qismi hisoblanadi. To'g'ri tashkil etilgan logistika tizimi korxonalariga katta iqtisodiy foyda keltiradi, xarajatlarni kamaytiradi va raqobatbardoshlikni oshiradi. Strategik rejalashtirish esa logistika tizimining uzoq muddatli barqaror rivojlanishini ta'minlaydi. Shu sababli kompaniyalar logistika faoliyatini takomillashtirishda innovatsion texnologiyalarni joriy etish, samarali strategiyalarni ishlab chiqish va global talabga moslashishlariga katta e'tibor qaratishlari lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Christopher, M. (2022). *Logistics & Supply Chain Management*. Pearson Education.
2. Rushton, A., Croucher, P., Baker, P. (2023). *The Handbook of Logistics and Distribution Management*. Kogan Page.
3. Bowersox, D. J., Closs, D. J., Cooper, M. B. (2022). *Supply Chain Logistics Management*. McGraw-Hill Education.
4. Hugos, M. (2023). *Essentials of Supply Chain Management*. Wiley Publishing.